

OCENA PRACY DYPLOMOWEJ

Temat pracy: Sprawa Ariusza i jego nauki w kontekście wczesnochrześcijańskiej chrystologii i trynitologii

Imię i nazwisko: Mateusz Jelinek

Numer albumu: 4533

Seminarium Profesora Marcina Hintza

Instytut (Katedra): Katedra Prawa Wyznaniowego i Kanonicznego

1. Czy treść pracy odpowiada tematowi określönemu w tytule?

Magistrant skoncentrował się w swojej pracy na chrystologii i trynitologii uprawianej przez Ariusza, umieszczając ją w kontekście ewolucji wczesnochrześcijańskiej nauki o Chrystusie i Trójcy Świętej. Można zatem uznać, że treść pracy magisterskiej pana Mateusza Jelinka odpowiada tematowi określönemu w tytule.

2. Ocena układu pracy (struktury, podziału, kolejności rozdziałów, kompletności tez itp.).

Magistrant wyodrębnił w pracy cztery obszerne rozdziały, z których każdy podzielony został na kilka podrozdziałów, zaopatrzonych w śródtytuły, co niewątpliwie pomaga w jej lekturze. Pracę otwiera *Wstęp*, z którego można dowiedzieć się o celu pracy, jej głównych tezach, stanie badań, strukturze pracy, tekstach źródłowych w niej użytych oraz metodzie badawczej. Zgodnie z kanonami obowiązującymi przy pisaniu pracy naukowej, Autor podsumował swoje rozważania *Zakończeniem*. Pracę zaopatrzył również w bibliografię, wyszczególniając w niej teksty źródłowe, encyklopedie i słowniki oraz książki i artykuły.

Autor podzielił pracę na rozdziały w sposób logiczny i przejrzysty. Układ rozdziałów uwypukla tok rozumowania

Magistranta, który przechodzi w nich płynnie od jednego do drugiego zagadnienia.

3. Merytoryczna ocena pracy

Magistrant wykazał się dobrą znajomością zagadnień, jakie poruszył w pracy. Widać wyraźnie, że przemyślał problemy, którymi zajął się w swoim dziele oraz zapoznał się z wynikami badań, jakie przeprowadzili uczeni zajmujący się ową tematyką.

Słusznie rozpoczął omawianie wczesnochrześcijańskiej chrystologii i trynitologii od analizy teologii judeochrześcijańskiej, która była wszak najwcześniejszą postacią nauczania chrześcijańskiego. W obrębie teologii judeochrześcijańskiej wyróżnił kilka nurtów (ebionitów, nazarejczyków, elkazaitów, zwolenników Cerynta, Karpokratesa, Hermasa) i pokusił się o ich ocenę pod kątem nauczania chrystologicznego i trynitarnego. Autor pracy magisterskiej słusznie zauważył, że pomimo pewnych różnic zachodzących pomiędzy poszczególnymi nurtami judeochrześcijaństwa wszystkie one głosiły subordynacjonizm, pojmując Syna Bożego bądź jako anioła podporządkowanego Ojcu, bądź boską moc, która zstąpiła na człowieka Jezusa. Należy zgodzić się również z konkluzją pana Jelinka, iż w teologii judeochrześcijańskiej, z uwagi na ścisły monoteizm żydowski, nie było miejsca na koncepcję, zgodnie z którą Chrystus jest Bogiem równym Bogu Ojcu.

Przechodząc do analizy chrystologii i trynitologii etnochrześcijańskiej Magistrant celnie zauważył, że oddziaływała na nią myśl hellenistyczna, pod wpływem której rozwinęła się w obrębie poganochrześcijaństwa *teologia logosu* i skłonność do spekulacji filozoficznych, co widać już w *Prologu Ewangelii Jana*. Po zarysowaniu poglądów *teologów logosu* z II wieku, następnie przedstawiciele szkoły aleksandryjskiej – Klemensa i Orygenes, pan Jelinek przeszedł do omówienia monarchianizmu dynamicznego i modalizmu. Jego

zdaniem - z którym trudno polemizować - w *teologii logosu* doszło do deifikacji postaci Syna Bożego, aczkolwiek nadal dominował w niej subordynacjonizm, za sprawą którego zwolennicy owego kierunku starali się bronić odrębności osób Trójcy Świętej. Z kolei modalisci i zwolennicy monarchianizmu dynamicznego, podkreślając jedność Boga, zacierali różnicę osobową pomiędzy Synem Bożym a Bogiem Ojcem, utożsamiając Syna z Ojcem (modalizm) lub z Jego mocą, która zstąpiła na człowieka Jezusa (monarchianizm dynamiczny).

Zdaniem Magistranta spór pomiędzy Ariuszem a Aleksandrem z Aleksandrii i Atanazym wpisuje się we wczesnochrześcijańskie dyskusje dotyczące monarchii Boga i Jego relacji z Synem oraz z Duchem Świętym. Pan Jelinek dowodzi, że teolodzy tamtych czasów starali się zachować zarówno triadę, jak i monarchię w Bogu. Niektórzy, tacy jak Ariusz, w trosce o zachowanie jedności i monarchii Boga, akcentowali triadę, rozdzielając wyraźnie boskie hipostazy i podporządkowując Syna Ojcu, inni natomiast kładli nacisk na monarchię, deifikując Syna i Ducha, a nawet zacierając odmiennosc boskich osób. Chrystologia i teologia Ariusza - według Magistranta - sytuuje się więc po stronie koncepcji broniących monarchii Boga poprzez wyodrębnienie z Niego Syna i subordynacjonizm. Nie jest więc ona pod tym względem zjawiskiem odosobnionym we wczesnym chrześcijaństwie. Nowatorska u Ariusza jest natomiast teza, iż Syn został stworzony przez Boga *ex nihilo*. Magistrant słusznie jednak zauważa, że pomimo wszystko określanie poglądów Ariusza mianem heterodoksyjnych jest anachroniczne, gdyż w jego czasach nie istniał jeszcze oficjalny dogmat Trójcy Świętej, który Ariusz mógłby podważyć swoim nauczaniem ani ustaloną ostatecznie chrystologia.

4. Czy i w jakim zakresie praca stanowi nowe ujęcie tematu?

Rezygnując z ujmowania teologii Ariusza w kategoriach herezji i ortodoksji, Magistrant zerwał tym samym z tradycyjnym podejściem do problemu sporów ariańskich, obecnym w literaturze historycznej i patrystycznej zorientowanej konfesyjnie. Ponadto umieszczając poglądy Ariusza w szerokim kontekście historii doktryn teologicznych, Magistrant dokonał rzeczy nieczęsto spotykanej w polskiej literaturze patrystycznej, w której na ogół chrystologia i trynitologia Ariusza omawiana jest w oderwaniu od zagadnienia ewolucji myśli wczesnochrześcijańskiej. Takie postawienie sprawy przez pana Mateusza Jelinka jest niewątpliwie mocną stroną jego pracy i decyduje o świeżości zawartych w niej tez.

5. Charakterystyka doboru wykorzystania źródeł.

Należy podkreślić, iż wywody Magistranta zostały mocno osadzone w źródłach, co zdecydowanie je uwiarygodnia. Tekstami źródłowymi zbadanymi przez pana Mateusza Jelinka były polskie przekłady dzieł teologów wczesnochrześcijańskich wypowiadających się na tematy chrystologiczne i trynitarne, ich listy, teksty antycznych historiografów kościelnych, a także oficjalne orzeczenia synodów. Autor udowodnił w swojej pracy, iż zna należycie pisma wczesnochrześcijańskie dotyczące problematyki, którą zajął się w swoim magisterium. To przede wszystkim na nich oparł swoje rozważania, cytując je obszernie i poddając ciekawym analizom. Zapewne praca prezentowałaby się jeszcze lepiej, gdyby Magistrant pokusił się o egzegezę tekstów greckich i łacińskich, a nie tylko polskich tłumaczeń, aczkolwiek należy podkreślić, iż w przypisach pan Jelinek odnotowywał konsekwentnie istnienie wydań oryginalnych tekstów źródłowych.

6. Ocena formalnej strony pracy (poprawność języka, opanowanie techniki pisania, spis rzeczy, odsyłacze).

Oceniając formalną stronę pracy należy stwierdzić, że Magistrant zadowalająco opanował technikę sporządzania odsyłaczy, bibliografii i spisu treści. Całkiem przyzwoicie wygląda również interpunkcja, ortografia i strona stylistyczna pracy.

7. Sposób wykorzystania pracy

Z powyższego wynika, iż najciekawsze fragmenty magisterium pana Jelinka można opublikować w formie artykułów.

8. Ocena

Reasumując, praca zasługuje na wysoką ocenę zarówno pod względem merytorycznym, jak i formalnym. Warto zwrócić też uwagę na czytanie Magistranta, który powołuje się w niej na opracowania polskie i anglojęzyczne. Biorąc to wszystko pod uwagę oceniam pracę jako **bardzo dobrą**.

Warszawa,

.....